

MÜLTECİLİK TEMALİ ÇOCUK EDEBİYATI ÜRÜNLERİNİN 7. SINIF TÜRKÇE DERSLERİNDE ÖĞRENCİLERİN MÜLTECİLERE YÖNELİK TUTUMLARINA ETKİSİ*

ARAŞTIRMA MAKALESİ

Tacettin ŞİMŞEK¹, Ferhat ÇİFTÇİ²

* Bu makale, birinci yazarın danışmanlığında ikinci yazarın Atatürk Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsünde 2020 yılında tamamladığı yayımlanmamış aynı isimli doktora tezinden oluşturulmuştur.

1 Dr. Öğr. Üyesi, Atatürk Üniversitesi, Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi, tacettinsimsek@atauni.edu.tr,
ORCID: 0000-0002-8141-1607.

2 Dr. Öğr. Üyesi, Muş Alparslan Üniversitesi, Çocuk Bakımı ve Gençlik Hizmetleri, ferhatciftci1@gmail.com,
ORCID: 0000-0003-4117-2477.

Geliş Tarihi: 30.06.2021 Kabul Tarihi: 19.11.2021 DOI: 10.37669/milliegitim.960194

Öz: Bu araştırmanın amacı, mültecilik temalı çocuk edebiyatı ürünlerinin 7. sınıf Türkçe derslerinde öğrencilerin mültecilere yönelik tutumlarına etkisini incelemektir. Araştırmada problem durumunu farklı bakış açılarına imkân sağlayacak şekilde ele almak için karma yöntem kullanılmıştır. Bu çerçevede ön test-son test eşitlenmemiş kontrol gruplu yarı deneysel desen ile açıklayıcı durum çalışmasına başvurulmuştur. Çalışmanın hedef evrenini ortaokul 7. sınıf öğrencileri, örneklemini ise Muş il merkezinde bulunan Yavuz Selim Ortaokulu ve Farabi İmam Hatip Ortaokulunda deney ve kontrol grubu olarak belirlenen 7. sınıf öğrencileri oluşturmaktadır. Araştırma, gruplara Mülteci Öğrencilere Yönelik Tutum Ölçeği (MÖYTÖ) ve yazılı görüş alma formunun uygulanması; deney grubunda mültecilik temalı çocuk edebiyatı ürünlerine yönelik 8 haftalık etkinliklerin işlenmesi ve yarı yapılandırılmış gözlem formlarının tutulması şeklinde gerçekleştirilmiştir. Araştırmanın nicel verileri bir paket programı, nitel verileri ise betimsel analiz tekniği ile çözümlenmiştir. Deney grubunda ön test ve son test MÖYTÖ toplam puan ortalamaları arasındaki farkın istatistiksel olarak anlamlı olduğu, kontrol grubunda ise anlamlı olmadığı saptanmıştır. Deney grubunun uygulama öncesi ve sonrasındaki yazılı görüş alma formları arasında mültecilik temalı 12 hedef değerden 6'sında olumlu yönde bir farklılık, 6'sında bir farklılığın gerçekleşmediği tespit edilmiştir. Kontrol grubunda bu değerlerden 1'i olumlu, 1'i olumsuz yönde değişmiş, 10'u ise bir değişime uğramamıştır. Yapılan gözlem sonuçlarına göre de deney grubunda mültecilere yönelik tutumlarda bir gelişim durumu izlenmiştir. Araştırmada hem nicel hem de nitel veriler doğrultusunda, mültecilik temalı çocuk edebiyatı ürünlerinin 7. sınıf Türkçe derslerinde öğrencilerin mültecilere yönelik tutumlarına olumlu yönde etki gösterdiği sonucuna ulaşılmıştır.

Anahtar Kelimeler: çocuk edebiyatı, mültecilik, mültecilik temalı çocuk edebiyatı ürünleri, öğrencilerin mültecilere yönelik tutumları.

THE EFFECTS OF REFUGEE-THEMED CHILDREN'S LITERATURE WORKS ON STUDENTS' ATTITUDES TOWARDS REFUGEES IN 7TH GRADE TURKISH LESSONS

Abstract:

The aim of this study is to investigate the effects of refugee-themed children's literature works on students' attitudes towards refugees in 7th grade Turkish lessons. In the research, mixed method was used to deal with the problem situation in a way that would allow different perspectives. In this context, explanatory case study was applied with a semi-experimental pattern with pretest-posttest unsynchronized control group. The target population of the study is 7th grade students in the secondary school, and the sample is 7th grade students determined as experimental and control groups from Yavuz Selim Secondary School and Farabi Imam Hatip Secondary School in the city center of Muş. The research carried out by application of the Attitude Scale for Refugee Students (ASRS) and Written Opinion Form to the groups; in the experimental group, it was carried out in the form of processing 8-week activities for refugee-themed children's literature products and keeping semi-structured observation forms. In the research, quantitative data were analyzed with a package program, and qualitative data were analyzed with descriptive analysis technique. In the experimental group, the difference between the pretest and the posttest ASRS total score averages was found to be statistically significant and not in the control group. It was determined that there was no positive difference in 6 of the 12 refugee-themed target values and no differences in 6 among the experimental group's written opinion forms before and after the application. In the control group, one of these values changed positively, one of them changed negatively and ten of them did not change. According to the results of the observations, an improvement in the attitudes towards refugees was observed in the experimental group. In line with both quantitative and qualitative data, it was concluded that products of refugee-themed children's literature had a positive effect on students' attitudes towards refugees in 7th grade Turkish lessons.

Keywords: children's literature, refugee, refugee-themed children's literature works, students' attitudes towards refugees.

Giriş

Türkçe öğretimi, temelde öğrencilerin “dil” gelişimini esas alan dinleme, konuşma, okuma ve yazma becerilerine dayalı bir alandır. Bu becerilerin bütün hâlde öğrencilerde yaşamın önemli bir parçası olan dil kullanımıyla somutlaştığı bilinmektedir. Şüphesiz Türkçe öğretimi, sadece dil kavramına bağlı olarak düşünmek doğru değildir. Böyle bir kısıtlamanın dilin doğasına da aykırı bir durum oluşturacağı açıktır. Türkçe öğretiminin amaçlarına ve kazanımlarına bakıldığında, dil becerilerine bağlı olarak öğrencilerin bireysel ve toplumsal gelişiminin hedeflendiği görülür. Bu anlamda Türkçe öğretiminin kendi içinde çeşitli bileşenlere bağlı olmakla birlikte disiplinlerarası bir boyuta sahip olduğu söylenebilir.

Türkçe öğretimi, süreç itibarıyla belirlenen plan ve programlar dâhilinde okullarda çeşitli metinler aracılığıyla gerçekleşmektedir. Farklı yöntem ve tekniklere bağlı olarak işlenen metinler ve etkinliklerle öğrencilerin dil becerilerinin yanında pek çok açıdan gelişim göstermeleri hedeflenir. Bu gelişim durumunun en önemli boyutlarından birini edebiyat kavramı oluşturmaktadır. Çünkü edebiyatın temel malzemesi dildir ve dil, iletişim özellikleri yanında estetik bir nitelik de göstermektedir. Öğrencilerin Türkçe derslerinde anlama ve anlatma faaliyetlerinde gösterecekleri yetkinlik, dilin güzel bir şekilde kullanılıp kullanılmadığıyla da ilgilidir. Bu nedenle Türkçe öğretiminin ilgili olduğu önemli disiplinlerden birini edebiyat oluşturmaktadır. Üstelik edebiyat, Türkçe öğretimi sadece estetik boyutuyla değil, birçok açıdan ilgilendirmektedir. Türkçe eğitiminde söz konusu hususlar çocuk edebiyatı olarak karşılık bulmaktadır. Baş (2015), Türkçe öğretiminin niteliğini, çocuk edebiyatından faydalanma düzeyiyle ilişkili olarak görür. Çocuk edebiyatı ve Türkçe öğretimi arasındaki ilişkiyi ise temel dil becerilerini meydana getiren dinleme, konuşma, okuma ve yazmayla birlikte dil bilgisi öğretimi süreçlerinde edebiyat ürünlerinden yararlanılması şeklinde açıklar.

Dil becerileri, bir bütün olarak gelişim gösterdiği için öğretim süreçlerindeki etkileşimin ve sarmal yaklaşımın sağlıklı bir şekilde yürütülmesi gerekir. Bu çerçevede çocuk edebiyatının başat nesnesi olan çocuk kitaplarının sadece okuma becerisi ekseninde düşünülmesi doğru olmaz. Diğer beceriler ekseninde çocuk kitaplarının söz konusu edildiği etkinliklerin işlenmesi, hem dilsel gelişimi hem de öğrencilerin motivasyonlarını olumlu yönde etkileyecektir. Nitekim okunan kitaplara yönelik kimi değerlendirme formlarına ya da kitap günlüklerine zaman zaman rastlanmaktadır. Bu formlarda ya da yayınlarda, okunan kitabın ardından öğrencilerden okudukları kitabı kendi yaklaşımları ve beğenileri çerçevesinde değerlendirmeleri istenmektedir. Yaratıcı becerileri geliştirmeye dönük bu tarz etkinliklerin çocuk edebiyatı ürünlerini, Türkçe öğretimi açısından daha işlevsel kıldığı söylenebilir.

Türkçe öğretiminin asıl işlevlerinden biri, bir bütün olarak çocukları hayata hazırlamaktır. Zaten dil becerilerinin yaşamsal becerilerden bağımsız bir şekilde anlaşılması ve soyutlanması doğru değildir. Bu açıdan çocuk edebiyatının barındırdığı içerikler

ve dilsel unsurlar aracılığıyla Türkçe öğretiminin çok yönlü amaçlarıyla buluşacak bir yapı gösterdiği söylenebilir. Bu açıdan çocuk edebiyatı ve Türkçe öğretimi arasında sıkı bir bağ vardır. Öyle ki Şirin (2006), Türkçe öğretiminin hedefi, iyi okur yetiştirmek olarak gerçekleşmedikçe ve çocuk edebiyatı, eğitimin temel hareket noktası olarak düşünülmedikçe çocuk edebiyatının çitasının yükselmeyeceğini savunur. Bu değerlendirmelerin Türkçe öğretimi ve çocuk edebiyatı arasında doğal bir bütünselliğe ve gerekliliğe işaret ettiği açıktır. Türkçe Dersi Öğretim Programı (İlkokul ve Ortaokul 1-8 Sınıflar) (MEB, 2019)'nda eğitim sisteminin yetkinliklerde bütünlüğe bilgi, beceri ve davranışlara sahip karakterde bireyler yetiştirilmesinin amaçlandığı ifade edilir. Bu çerçevede programda yer verilen Türkiye Yeterlilikler Çerçevesi'nde sekiz anahtar yetkinlik sıralanarak tanımlanır. Bu anahtar yetkinliklerden birisi "sosyal ve vatandaşlıkla ilgili yetkinlikler"dir. Programda bu yetkinliklerin kişisel, kişilerarası ve kültürlerarası yetkinlikleri içerdiği; bireylerin farklılaşan toplum ve çalışma hayatına etkili ve yapıcı biçimde katılmalarına imkân tanıyacak; gerektiğinde çatışmaları çözecek özelliklerle donatılmasını sağlayan tüm davranış biçimlerini kapsadığı açıklaması yapılmaktadır. Ayrıca vatandaşlıkla ilgili yetkinlik için bireyleri, toplumsal ve siyasal kavram ve yapılarla ilişkin bilgiye, demokratik ve aktif katılım kararlılığına dayalı olarak medeni hayata tam olarak katılmaları için donatılmaktadır.

Son yıllarda dünyadaki gelişmelere bağlı olarak çocuk edebiyatında göç ve mültecilik temasının yaygınlık kazandığı görülmektedir. Bu tema, sorun odaklı çocuk edebiyatı çerçevesinde bir karşılığa sahiptir (Yılmaz ve Yakar, 2008). Çocukların dünyasında bu güncel mevzuya dair bir farkındalık oluşturmak adına bu kitapların kimi açılardan yarar sağladığı söylenebilir. Mültecilik temalı çocuk edebiyatı ürünlerinin söz konusu "sosyal ve vatandaşlıkla ilgili yetkinlikler" ile bir ilgisinin bulunduğu söylenebilir. Ayrıca Türkçe Dersi Öğretim Programı (İlkokul ve Ortaokul 1-8 Sınıflar) (MEB, 2019)'nda, Temalar ve Konu Önerileri başlığı altında "hak ve özgürlükler" ile "vatandaşlık" teması sıralanır. Bu iki temanın da mültecilik konusuyla ilintili olduğu programın önerilerinden anlaşılmaktadır. Özellikle "vatandaşlık" temasında "göç, göçmenlik, mültecilik" konuları doğrudan yer almaktadır. Bu doğrultuda, hayatta uygun bir şekilde karşılığı bulunan mültecilik temasının eğitsel çerçevede ele alınması durumunun önemli olduğu söylenebilir.

Bu araştırmada Türkçe öğretimi çerçevesinde çocuk edebiyatı, mültecilik konusu ile öğrencilerin mültecilere yönelik tutumları bir arada ele alınmış ve ilgili kitapların öğrencilerin tutumlarına etkisine odaklanılmıştır. Çocuklara yönelik mültecilik temalı metinlerin eğitsel karşılıklarının ve öğrencilerin tutumlarına olan etkisinin yoklanması bakımından bazı bulgular elde edilmiştir. Elde edilen veriler, hem teorik hem de uygulamalı bir boyut taşımaktadır. Yapılan uygulama ile araştırmanın varsayımları ölçülmüş, yoklanmış ve elde edilen bulgular tartışılmıştır.

Yöntem

Bu araştırmada mültecilik temalı çocuk edebiyatı ürünlerinin 7. sınıf Türkçe derslerinde öğrencilerin mültecilere yönelik tutumlarına etkisi incelemek üzere karma yöntem kullanılmıştır. Karma yöntem, araştırma problemlerini anlamak için hem nicel (kapalı uçlu) hem de nitel verilerin (açık uçlu) toplandığı iki veri setinin birbiriyle bütünleştirildiği ve daha sonra iki veri setini bütünleştirmenin avantajlarını kullanarak sonuçların çıkarıldığı sağlık ve davranış bilimleriyle sosyal bilimler alanında kullanılan bir araştırma yaklaşımıdır (Creswell, 2017). Karma yöntemlere dayalı araştırma uygulamalarının özünü, araştırmacıların bir araştırma amacını en iyi şekilde kavramak için nicel ve nitel veri toplama ve analiz yöntemlerini bütünleştirme süreci oluşturmaktadır (Plano Clark ve Ivankova, 2018).

Karma yöntemin kullanıldığı bu araştırmada aşağıdaki sorulara cevap aranmıştır:

1. Deney grubu öğrencilerinin uygulama öncesi ve sonrasında MÖYTÖ toplam puanları açısından aralarında anlamlı bir farklılık var mıdır?
2. Kontrol grubu öğrencilerinin uygulama öncesi ve sonrasında MÖYTÖ toplam puanları açısından aralarında anlamlı bir farklılık var mıdır?
3. Deney ve kontrol grubu öğrencilerinin uygulama öncesi ve sonrasında mültecilere yönelik görüşleri nelerdir?
4. Deney grubunun derslerinde öğrencilerin mültecilere yönelik tutumları nasıldır?

Araştırmanın bağımsız değişkenini mültecilik temalı çocuk edebiyatı ürünleri, bağımlı değişkeni ise öğrencilerin mültecilere yönelik tutumları oluşturmaktadır. Araştırmanın nicel boyutunda yarı deneysel desenlerden ön test-son test eşitlenmemiş kontrol gruplu modele başvurulmuştur. Ön test-son test eşitlenmemiş kontrol gruplu modelde, deney ve kontrol gruplarına yansız atama yoluyla karar verilir. Modelde bir deney ve kontrol grubu bulunur ve her iki gruba ön test-son test uygulanır. Deney grubuna deneysel bir müdahalede bulunulurken kontrol grubuna özel bir müdahalede bulunulmaz (Özmen, 2014). Araştırmada deney ve kontrol gruplarının farklı okullardan seçilmesine bağlı olarak eşitlenmemiş kontrol gruplu yarı deneysel desen kullanılmamıştır.

Araştırmanın nitel boyutunda ise durum çalışması türlerinden açıklayıcı durum çalışması kullanılmıştır. Açıklayıcı durum çalışması, bir durum hakkında bilgi vermek, bilinmeyen yönleri açıklığa kavuşturmak ve gerçek hayat durumları ile ilgili bağlantıları sunmak için kullanılır (Kaleli Yılmaz, 2014). Bu çerçevede mültecilik kavramı ve mültecilerin içinde oldukları durumlar güncel niteliktedir. Deney ve kontrol grubu öğrencilerinin buldukları sınıflarda ve yaşadıkları ortamda mülteci öğrenciler ve mülteciler bulunmakta olup bu durum gerçek yaşama denk düşmektedir. Araştırmada problem durumu ekseninde söz konusu durumu açıklığa kavuşturmak için öğrenci görüşlerine başvurulmuş ve gözlem formları tutulmuştur.

Evren ve Örneklem

Çalışmanın hedef evrenini tüm 7. sınıf öğrencileri, ulaşılabilir evrenini ise Muş İl Millî Eğitim Müdürlüğüne bağlı olan ortaokullarda öğrenim gören 7. sınıf öğrencileri oluşturmaktadır. Araştırmanın nicel boyutunda seçkisiz örnekleme, nitel boyutunda ise amaçlı örnekleme başvurulmuştur. Nicel araştırmada evrene genelleme amacıyla seçkisiz örnekleme yöntemi ağır basarken nitel araştırmada genele ve özele ait bilgilere ulaşmak adına amaçlı örnekleme kullanılır (Yıldırım ve Şimşek, 2011). Başka bir açıdan amaçlı örnekleme, araştırma sorularının cevaplarıyla ilişkilendirilmiş belli amaçlara dayanarak birimler seçme işlemi olarak tanımlanabilir (Gökçek, 2014). Bu doğrultuda araştırmanın örnekleme için Yavuz Selim Ortaokulu ve Farabi İmam Hatip Ortaokulunda okuyan 7. sınıf öğrencileri belirlenmiştir. Araştırmanın yürütülmesi için ilgili kurumlardan gerekli izinler alınmış, uygulama süreci ve veriler 2020 yılı öncesine ait olduğu için etik kurulu raporu alınmamıştır. Yavuz Selim Ortaokulu 7-C sınıfında okuyan 20 öğrenci deney grubu, Farabi İmam Hatip Ortaokulu 7-D sınıfında okuyan 21 öğrenci ise kontrol grubu olarak seçilmiştir. Deney grubu olarak seçilen sınıfta iki, kontrol grubu olarak seçilen sınıfta ise bir mülteci öğrenci bulunmaktadır. Hem deney hem kontrol grubunun bulunduğu okullarda başka kademelerde de mülteci öğrenciler öğrenim görmektedir. Ayrıca araştırmanın yürütüldüğü her iki okul da aynı mahallede bulunmaktadır ve bu mahallede mülteci aileler ikamet etmektedir. Araştırma, bu çerçevede hem öğrencilerin mülteci öğrencilere hem de genel olarak mültecilere yönelik tutumlarını esas almaktadır.

Veri Toplama Teknikleri/Araçları

Yapılan çalışmada hem nicel hem de nitel veri toplama araçlarından yararlanılmıştır. Araştırmanın veri toplama araçları Mülteci Öğrencilere Yönelik Tutum Ölçeği (MÖYTÖ) (Kılcan, Çepni ve Kılınç, 2017), araştırmacı tarafından hazırlanan ve uzman görüşleriyle geliştirilen yazılı görüş alma formu ile yarı yapılandırılmış gözlem formundan oluşmaktadır. MÖYTÖ, 2016-2017 eğitim-öğretim yılında Ankara Mamak'ta bazı ortaokullarda öğrencilere uygulanmıştır. 24 maddeden oluşan 3'lü Likert tarzında hazırlanmıştır. Bu ölçeğin tek faktörüne ilişkin Cronbach's Alpha katsayısı .92 olarak hesaplanmıştır. Kılcan vd. (2017), buna dayalı olarak ölçeğin güvenilirlik özelliğine sahip olduğunu belirtmiştir. Ölçeğin araştırmada kullanılması için ilgili yazarlardan gerekli izinler alınmıştır. Araştırmada nitel bulgulara ulaşmak için öğrencilere yazılı görüş alma formu uygulanmıştır. Bu form, problem durumu doğrultusunda araştırmacı tarafından hazırlanmış ve uzman görüşleriyle geliştirilmiştir. Yazılı görüş alma formu, öğrencilere uygulama öncesi ve sonrasında yapılmak üzere açık ve kapalı uçlu sorulardan oluşan on iki maddelik bir formdur. Araştırmada nitel bulguları desteklemek için gözlem formuna başvurulmuştur. Gözlem formu, araştırmacı tarafından hazırlanmış ve uzman görüşleriyle geliştirilmiştir.

Süreç/Uygulama

Araştırmanın uygulama boyutu, 25.02.2019-30.04.2019 tarihleri arasında deney ve kontrol grubuna ön ve son testler ile uygulama öncesi ve sonrasında yazılı görüş alma formunun yapılması ve deney grubuyla mültecilik temalı çocuk edebiyatı ürünlerine yönelik derslerin işlenmesi şeklinde gerçekleştirilmiştir. Uygulama süreci, 10 hafta boyunca 14 saatlik ders şeklinde yürütülmüştür. Araştırmada öncelikle uygulamada kullanılacak mültecilik temalı çocuk edebiyatı ürünleri belirlenmiştir. Bunun için amaçlı örnekleme yöntemi ve uzman görüşüne başvurulmuştur. Yapılan tarama ve uzman görüşleri sonucunda söz konusu kapsamda değerlendirilebilecek birçok farklı türde ürüne rastlanmıştır. Ürünlerin belirlenmesinde göç, mültecilik ve sığınmacı gibi farklı anlamlara sahip kelimelerde bir ayrıma gidilmemiş ve bunlar ortak yönlerinden dolayı bir bütün olarak değerlendirilmiştir. Bu doğrultuda araştırmacı tarafından otuz ürün, içerik analizi yapılarak incelenmiş; araştırmanın amacı ve kapsamı doğrultusunda bunlardan uygun olduğu düşünülen on dokuz ürün seçilmiştir. Ürünlerde mültecilik temasının işleniyor olması, biçimsel ve içeriksel anlamda 7. sınıf öğrencilerinin seviyesine uygun olmak gibi özellikler aranmıştır. Seçilen ürünlerin farklı türlerde; sözel, görsel, işitsel özelliklere sahip; hem yerli hem de Batılı ve Orta Doğulu sanatçılar tarafından yazılmış/çizilmiş olması dikkate alınmış ve böylece bir çeşitlilik de oluşturulmuştur. Ayrıca ürünlerden bazıları, işlenecek ders süreleri ve sınıf ortamı dikkate alınarak tam, özet ve kısaltılmış metin gibi uygulamaya hazır hâle getirilmiştir.

Tablo 1. Araştırmada Kullanılan Mültecilik Temalı Çocuk Edebiyatı Ürünleri

1.	<i>Herkes Burada-Bizim Rengârenk Yaşamımız</i> , Anja Tuckermann-Tine Schultz, öykü (öykü-görsel), eserden bir bölüm ve görseller (Bölüm başlığı <i>Suriyeli Samira</i> olarak verilmiştir), 2017.
2.	<i>Balık</i> , Laura S. Matthews, roman, metinden kısaltılmış bir bölüm ve kapak resmi, 2017 (22. baskı).
3.	<i>Taşın Adımlar/Bir Mülteci Ailenin Yolculuğu</i> , Margriet Ruurs-Nizar Ali Badr, öykü (öykü-görsel), tam metin ve görseller, 2017.
4.	<i>Benim Adım Hiç Kimse</i> , Frank Cottrell Boyce, roman (anı-kurgu), romandan bir kesit ve görseller (Bölüm başlığı <i>İyi Rehberimiz Julie</i> olarak verilmiştir), 2017 (6. baskı).
5.	<i>Zindanlar Ölsün</i> , Mevlana İdris Zengin, deneme (manzum form), <i>Vay Canına!</i> adlı eserden bir deneme ve görsel, 2004 (2. baskı).
6.	<i>Kuş Olsam Evime Uçsam</i> , Güzin Öztürk, roman, metinden bir kesit ve görseller, 2017 (3. baskı).
7.	<i>Juju Beni Unutma</i> , Çiğdem Sezer, roman, metinden bir mektup ve kapak resmi, 2016 (2. baskı).
8.	<i>Tombik Balık Denizler Hepimizin</i> , Habib Bektaş, roman, metinden kısaltılmış bir kesit ve görseller, 2017.

Ürünler değerlendirme formu eşliğinde uzmanlara sunulmuştur. Bu form “gelişimsel özellikler”, “çocuk edebiyatı” ve “mültecilik teması” şeklinde çeşitli boyutlardan oluşmakta olup 28 madde içermektedir. Uzmanlar, form doğrultusunda araştırmanın problem durumu ve uygulama boyutuna göre kendilerince en uygun buldukları ürünleri belirlemişlerdir. Gelen uzman görüşleri neticesinde en çok tercih edilen yazılı ve görsel sekiz ürün seçilmiştir. Bu ürünlerin adları, yazarları, türleri, uzman görüşüne sunulma biçimleri ve kaynak bilgileri şunlardır:

Deney grubunun derslerinde işlenmek üzere belirlenen ürünlerin sekiz haftalık etkinlik planları oluşturulmuştur. Bu planlar, hem biçim hem de içerik açısından Türkçe eğitimi alanından dört uzmanın görüşü alınarak geliştirilmiştir. Etkinlik planları Ders Bilgileri, Kazanımlar/Hedef ve Davranışlar, Öğrenme-Öğretme Süreci, Ölçme ve Değerlendirme, Dersin Diğer Derslerle İlişkisi şeklinde beş ana başlık altında yapılandırılmıştır. Kullanılacak yöntem ve teknikler, yapılacak etkinlikler, kazanımlar, beceri alanları gibi bilgilere etkinlik planlarının ilgili kısımlarında yer verilmiştir. Bu çerçevede uygulama tarihinde geçerli olan 2018 Türkçe Dersi Öğretim Programı (İlkokul ve Ortaokul 1-8. Sınıflar) (MEB, 2018)’nda yer alan kazanımlar esas alınmıştır. Etkinlik planlarında dinleme, konuşma, okuma ve yazma becerilerinin yanında görsel okumaya da yer verilerek hem çeşitlilik hem de beceriler arasında dengeli bir dağılım sağlanmaya çalışılmıştır. Ayrıca bazı etkinliklere yönelik çalışma kâğıtları hazırlanmıştır. Etkinlik planlarında yapılacaklar maddeler hâlinde belirlenmiştir. Araştırmada kullanılan mültecilik temalı çocuk edebiyatı ürünleri ve işlenen değerler ise şu şekildedir:

Tablo 2. Araştırmada Kullanılan Mültecilik Temalı Çocuk Edebiyatı Ürünleri ve İşlenen Değerler Tablosu

Mültecilik Temasına Yönelik Değerler	Mültecilik Temalı Çocuk Edebiyatı Ürünleri							
	Herkes Burada-Bizim Rengârenk Yaşamımız	Balık	Taşın Adımlar/Bir Mülteci Ailenin Yolculuğu	Benim Adım Hiç Kimse	Zindanlar Ölsün	Kuş Olsam Evime Uçsam	Juju Beni Unutma	Tombik Balık Denizler Hepimizin
1	Mülteciliği ve mültecilerin toplumsal konumunu kavrama	x		x	x	x	x	
2	Mültecilerin yaşadıkları olumsuzluklara karşı farkındalık kazanma	x	x	x	x	x	x	x
3	Mültecilerin yaşadıkları olumsuzluklara karşı duyarlılık gösterme	x	x	x	x	x	x	
4	Mültecilere yardım etme konusunda girişimcilik gösterme		x		x	x		x
5	Mültecilerin yaşadığı sorunların çözümünde iş birliğine gitme		x		x			x
6	Mülteciler konusunda empatik düşünme	x	x	x	x	x	x	x
7	Mültecilerin yaşadıkları zorlukların üstesinden geleceği inanma	x	x	x		x		x
8	Mültecilerle yardımlaşma ve dayanışma içinde olma		x		x	x		x
9	Mültecilerin uyumlanması için çabalama				x			x
10	Mültecilerle bir arada yaşama bilincinde olma		x		x	x	x	x
11	Mülteciler konusunda kişisel ve kültürel farklılıklara saygı gösterme				x		x	
12	Mültecilerle sosyal ilişkiler kurma				x		x	x

Veri Analizi

Ön test ve son test şeklinde uygulanan ölçek formları, deney grubu öğrencileri için D1, D2, D3...; kontrol grubununkiler ise K1, K2, K3... şeklinde eşleştirilmiştir. Uygulamanın ardından katılımcılara ön test ve son test olarak uygulanan ölçekten elde edilen veriler analiz edilmiş ve gruplar arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farkın olup olmadığı sonucuna bakılmıştır. Bu sayede araştırmanın nicel verileri elde edilmiştir. Araştırmada nicel boyuta ilişkin ön test ve son test verileri, bir paket programı yardımı ile çözümlenerek değerlendirilmiştir. Araştırmada örneklem gruplarındaki birey sayıları 30'un altında olduğu için parametrik olmayan testler kullanılmıştır. Bu nedenle deney grubunun ön test ve son test MÖYTÖ toplam puanları ile kontrol grubu öğrencilerinin ön test ve son test MÖYTÖ toplam puanlarının karşılaştırılmasında Willcoxon İşaretli Sıralar Testi kullanılmıştır.

Yazılı görüş alma formu, kontrol ve deney grubu öğrencilerine uygulama öncesi ve sonrasında yapılmıştır. Değerlendirme için deney grubu öğrencilerinin uygulama öncesi ve uygulama sonrası yazılı görüş alma formları D1, D2, D3...; kontrol grubununkilerin ise K1, K2, K3... şeklinde eşleştirilmiştir. Uygulama öncesi ve sonrasında yapılan yazılı görüş alma formlarındaki yanıtlar ve belirlemeler, üç alan ve bir eğitim bilimleri uzmanı tarafından "düşük", "orta" ve "iyi" düzeylerinde değerlendirilmiştir. Uzmanların yaptığı değerlendirmelerin ortalaması alınmış ve öğrencilerin düzeyleri belirlenmiştir. Düzeylerin değerlendirilmesinde öğrencilerin verdiği cevapların önceden belirlenen maddelerin kapsamına girip girmediğine bakılmıştır. Bu çerçevede uygulama öncesi ve sonrasındaki yazılı görüş alma formları arasındaki farklılığa bakılmış ve son yazılı görüş alma formunda bir iyileşme durumunun olup olmadığına odaklanılmıştır. Ayrıca bu çerçevede deney ve kontrol grubu arasındaki farklar üzerinde durulmuştur. Araştırmada yazılı görüş alma formundan elde edilen öğrencilere ait cümleler ve belirlemeler önceden oluşturulmuş temalar, kategoriler ve kodlamalara başvurularak analiz edilmiştir:

Tablo 3. Yazılı Görüş Alma Formunun Veri Analizine Dair Genel Bilgiler

Temalar (Yazılı görüş alma formu soruları)	Kategoriler	Kodlar
Mülteciliği ve mültecilerin toplumsal konumunu kavrama		
Mültecilerin yaşadıkları olumsuzluklara karşı farkındalık kazanma		
Mültecilerin yaşadıkları olumsuzluklara karşı duyarlılık gösterme		
Mültecilere yardım etme konusunda girişimcilik gösterme	Düşük	Olumsuz yaklaşım
Mültecilerin yaşadığı sorunların çözümünde iş birliğine gitme		
Mülteciler konusunda empatik düşünme	Orta	Kısmen olumlu yaklaşım
Mültecilerin yaşadıkları zorlukların üstesinden geleceği inanma		
Mültecilerle yardımlaşma ve dayanışma içinde olma	İyi	
Mültecilerin uyumlanması için çabalama		Olumlu yaklaşım
Mültecilerle bir arada yaşama bilincinde olma		
Mülteciler konusunda kişisel ve kültürel farklıklara saygı gösterme		
Mültecilerle sosyal ilişkiler kurma		

Deney grubunun derslerinde araştırmacı ve diğer gözlemciler tarafından tutulan gözlem formları, önceden oluşturulan tema, kategori ve kodlar çerçevesinde betimsel analize tabi tutulmuştur. Bu doğrultuda derslerin hazırlık, etkinlik ve değerlendirme aşamaları çerçevesinde öğrencilere ait tutumları yansıtacak tercihler, belirlemeler, görüşler, yorumlar ve davranışlar belirlenmiş ve derecelendirilmiştir. Gözlem formundaki verilerin analizinde kullanılan temalar, kategoriler ve kodlar; yazılı görüş alma formuyla aynı doğrultuda olup bir tutarlılık göstermektedir:

Tablo 4. Yarı Yapılandırılmış Gözlem Formunun Analizine Dair Genel Bilgiler

Temalar	Kavramlar	Hedef Değerlere Yönelik Kategoriler
Mülteciliği ve mültecilerin toplumsal konumunu kavrama		
Mültecilerin yaşadıkları olumsuzluklara karşı farkındalık kazanma		
Mültecilerin yaşadıkları olumsuzluklara karşı duyarlılık gösterme		
Mültecilere yardım etme konusunda girişimcilik gösterme	Kelime, cümle, yorum, soru, cevap, güncel bir olay, çeşitli durumlar yaşama,	Hedef değerlerin gözlenmemesi
Mültecilerin yaşadığı sorunların çözümünde iş birliğine gitme	iletişime geçme, ilişkilendirme,	Hedef değerlerin kısmen gözlenmesi
Mülteciler konusunda empatik düşünme	benzetme, karşılaştırma, çıkarım, varsayım, anı,	
Mültecilerin yaşadıkları zorlukların üstesinden geleceğine inanma	deneyim, tanıklık, duygu, düşünce, davranış, izlenim	Hedef değerlerin gözlenmesi
Mültecilerle yardımlaşma ve dayanışma içinde olma		
Mültecilerin uyumlanması için çabalama		
Mültecilerle bir arada yaşama bilincinde olma		
Mülteciler konusunda kişisel ve kültürel farklılıklara saygı gösterme		
Mültecilerle sosyal ilişkiler kurma		

Bulgular

Nicel Bulgular

Deney Grubu Öğrencilerinin Ön Test ve Son Test MÖYTÖ Toplam Puanlarının Karşılaştırılması

Deney grubu öğrencilerinin ön test ve son test MÖYTÖ toplam puanları arasında anlamlı bir farklılık olup olmadığını bulmak amacıyla Willcoxon İşaretli Sıralar Testi yapılmıştır. Tablo 26'da deney grubu öğrencilerinin ön test ve son test MÖYTÖ toplam puanlarının karşılaştırılması yer almaktadır:

Tablo 5. Psikolojik Yardım Alma Tutumlarında Kalınan Yer ve Sosyo-Ekonomik Düzeye Göre Farklılıkların ANOVA Sonuçları

	Sıralar	N	Sıra Ort.	Sıralar Top.	Z	p
MÖYTÖ Ön Test	Negatif Sıralar	0	.00	.00		
MÖYTÖ Son Test	Pozitif Sıralar	20	10.50	210.00		
	Eşit	0			-3.92	.000
	Toplam	20				

Tablo 5'ten anlaşılacağı üzere yapılan analiz sonucunda deney grubu öğrencilerinin ön test ve son test MÖYTÖ sıralamalar toplamları arasındaki fark istatistiksel olarak $p=.000$ ($p<.05$) düzeyinde anlamlı bulunmuştur. Söz konusu farklılık son test lehine gerçekleşmiştir.

Kontrol Grubu Öğrencilerin Ön Test ve Son Test MÖYTÖ Toplam Puanlarının Karşılaştırılması

Kontrol grubu öğrencilerinin ön test ve son test MÖYTÖ toplam puanları arasında anlamlı bir farklılık olup olmadığını bulmak amacıyla Willcoxon İşaretli Sıralar Testi yapılmıştır. Tablo 27'de kontrol grubu öğrencilerinin ön test ve son test MÖYTÖ toplam puanlarının karşılaştırılması yer almaktadır:

Tablo 6. Kontrol Grubu Öğrencilerin Ön ve Son Test MÖYTÖ Toplam Puanlarının Karşılaştırılması

	Sıralar	N	Sıra Ort.	Sıralar Top.	Z	p
MÖYTÖ Ön Test	Negatif Sıralar	9	10.50	94.50		
MÖYTÖ Son Test	Pozitif Sıralar	12	11.38	136.50		
	Eşit	0			-.731	.465
	Toplam	21				

Tablo 6'dan anlaşılacağı üzere yapılan analiz sonucunda kontrol grubu öğrencilerinin ön test ve son test MÖYTÖ sıralamalar toplamları arasındaki fark istatistiksel olarak $p=.465$ ($p>.05$) düzeyinde anlamlı bulunmamıştır. Buna göre kontrol grubu öğrencilerinin tutumlarında anlamlı bir farklılık gerçekleşmemiştir.

Nitel Bulgular

Araştırmada nitel veriler, yazılı görüş alma formu ile bu çerçevede hazırlanan yarı yapılandırılmış gözlem formundan elde edilmiştir.

Yazılı Görüş Alma Formu Bulguları

Deney ve kontrol grubunun uygulama öncesi ve sonrasındaki yazılı görüş alma formu cevaplarına bakıldığında öğrencilerin mültecilere yönelik tutum düzeylerinin ortalama olarak şu şekilde olduğu görülmüştür:

Deney grubu ile yapılan uygulama öncesi ve sonrasındaki yazılı görüş alma formları arasında 12 maddeden 6'sında olumlu yönde bir farklılık bulgulanmıştır. 6'sında ise bir farklılığın gerçekleşmediği tespit edilmiştir. Kontrol grubunda ise 12 maddeden 1'inde olumlu yönde bir farklılık bulgulanmıştır. 10'unda ise herhangi bir farklılığa rastlanmamıştır. Ayrıca 1'inde olumsuz yönde bir farklılık tespit edilmiştir.

Tablo 7. Deney Grubunun Uygulama Öncesi ve Sonrasındaki Yazılı Görüş Alma Formu Sonuçları

Sayı	Mültecilik Temalı Hedef Değerler	Deney Grubu		
		Frekans (f)		
		Olumlu Değişim	Değişmeyen	Olumsuz değişim
1	Mülteciliği ve mültecilerin toplumsal konumunu kavrama	6	12	2
2	Mültecilerin yaşadıkları olumsuzluklara karşı farkındalık kazanma	5	14	1
3	Mültecilerin yaşadıkları olumsuzluklara karşı duyarlılık gösterme	4	16	0
4	Mültecilere yardım etme konusunda girişimcilik gösterme	4	15	1
5	Mültecilerin yaşadığı sorunların çözümünde iş birliğine gitme	4	16	0
6	Mülteciler konusunda empatik düşünme	6	13	1
7	Mültecilerin yaşadıkları zorlukların üstesinden geleceğine inanma	4	15	1
8	Mültecilerle yardımlaşma ve dayanışma içinde olma	3	16	1
9	Mültecilerin uyumlanması için çabalama	5	15	0
10	Mültecilerle bir arada yaşama bilincinde olma	6	14	0
11	Mülteciler konusunda kişisel ve kültürel farklılıklara saygı gösterme	6	12	2
12	Mültecilerle sosyal ilişkiler kurma	6	13	1

Tablo 8’de kontrol grubunun uygulama öncesi ve sonrasındaki yazılı görüş alma formu sonuçları yer almaktadır:

Tablo 8. Kontrol Grubunun Uygulama Öncesi ve Sonrasındaki Yazılı Görüş Alma Formu Sonuçları

Sayı	Mültecilik Temalı Hedef Değerler	Kontrol Grubu		
		Frekans (f)		
		Olumlu Değişim	Değişmeyen	Olumsuz değişim
1	Mülteciliği ve mültecilerin toplumsal konumunu kavrama	2	17	2
2	Mültecilerin yaşadıkları olumsuzluklara karşı farkındalık kazanma	4	16	1
3	Mültecilerin yaşadıkları olumsuzluklara karşı duyarlılık gösterme	2	18	1
4	Mültecilere yardım etme konusunda girişimcilik gösterme	2	14	5
5	Mültecilerin yaşadığı sorunların çözümünde iş birliğine gitme	1	17	3
6	Mülteciler konusunda empatik düşünme	4	15	2
7	Mültecilerin yaşadıkları zorlukların üstesinden geleceğine inanma	2	12	7
8	Mültecilerle yardımlaşma ve dayanışma içinde olma	1	17	3
9	Mültecilerin uyumlanması için çabalama	2	16	3
10	Mültecilerle bir arada yaşama bilincinde olma	1	18	2
11	Mülteciler konusunda kişisel ve kültürel farklılıklara saygı gösterme	2	16	3
12	Mültecilerle sosyal ilişkiler kurma	7	10	4

Yarı Yapılandırılmış Gözlem Formu Bulguları

Deney grubunun dersleri işlenirken 4. haftada araştırmacı, 5 ve 7. haftalarda ders öğretmeni ve 8. haftada Türkçe eğitimi uzmanı tarafından toplam dört gözlem formu tutulmuştur. Gözlemciler, hedef değerler doğrultusunda öğrencilerin mültecilere yönelik tutumlarını daha çok hazırlık, etkinlikler ve değerlendirme kısmında belirleyecek notlar almış, işaretlemelerde bulunmuşlardır. Bu anlamda öğrencilerin dönütleri doğrudan alıntılanmıştır. Gözlemlerde mültecilik temalı hedef değerlerin izlenme

düzeyini belirlemek için önceden oluşturulan tema, kategori ve kodlar çerçevesinde betimsel analiz tekniği kullanılmıştır.

Gözlemlerde tema olarak belirlenen mültecilik temalı hedef değerler hazırlık, etkinlik ve değerlendirme aşamalarında yapılanlara bağlı olarak değişkenlik göstermiştir. Bazılarının izlenme oranında yoğunluğun olduğu kaydedilmiştir. Buna göre öğrenciler, hazırlık, etkinlikler ve değerlendirme aşamalarında mültecilere yönelik genel anlamda olumlu tutumlar sergilemişlerdir. Bazı değerler ise kısmen olumlu veya tamamen olumsuzdur.

Tablo 9. Gözlem Bulgularının Temalara ve Kategorilere Yönelik Sıklık Değeri

S	Temalar	Hedef Değerlere Yönelik Kategoriler ve Sıklık Değeri		
		Gözlenemedi	Kısmen gözlendi	Gözlendi
1	Mülteciliği ve mültecilerin toplumsal konumunu kavrama	1	1	12
2	Mültecilerin yaşadıkları olumsuzluklara karşı farkındalık kazanma	1	-	14
3	Mültecilerin yaşadıkları olumsuzluklara karşı duyarlılık gösterme	1	1	20
4	Mültecilere yardım etme konusunda girişimcilik gösterme	-	-	2
5	Mültecilerin yaşadığı sorunların çözümünde iş birliğine gitme	-	-	2
6	Mülteciler konusunda empatik düşünme	-	-	35
7	Mültecilerin yaşadıkları zorlukların üstesinden geleceğine inanma	-	-	4
8	Mültecilerle yardımlaşma ve dayanışma içinde olma	2	-	23
9	Mültecilerin uyumlanması için çabalama	-	-	2
10	Mültecilerle bir arada yaşama bilincinde olma	3	-	1
11	Mülteciler konusunda kişisel ve kültürel farklılıklara saygı gösterme	-	-	7
12	Mültecilerle sosyal ilişkiler kurma	-	-	44

Yapılan gözlemlerde birinci tema olarak belirlenen “Mülteciliği ve mültecilerin toplumsal konumunu kavrama” değeri olumsuz (f=1), kısmen olumlu (f=1) ve olumlu (f=12) şeklinde izlenmiştir. “Mültecilerin yaşadıkları olumsuzluklara karşı farkındalık kazanma” değeri, olumsuz (f=1), kısmen olumlu (f=0) ve olumlu (f=14) şeklinde kaydedilmiştir. “Mültecilerin yaşadıkları olumsuzluklara karşı duyarlılık gösterme” değeri olumsuz (f=1), kısmen olumlu (f=1) ve olumlu (f=22) olarak gözlemlenmiştir. “Mültecilere yardım etme konusunda girişimcilik gösterme” değeri olumsuz (f=0), kısmen olumlu (f=0) ve olumlu (f=2) olarak görülmüştür. “Mültecilerin yaşadığı sorunların çözümünde iş birliğine gitme” değeri olumsuz (f=0), kısmen olumlu (f=0) ve olumlu (f=2) olarak tespit edilmiştir. “Mülteciler konusunda empatik düşünme” değeri olumsuz (f=0), kısmen olumlu (f=0) ve olumlu (f=35) şeklinde izlenmiştir. “Mültecilerin yaşadıkları zorlukların üstesinden geleceğine inanma” değeri olumsuz (f=0), kısmen olumlu (f=0) ve olumlu (f=4) şeklinde kaydedilmiştir. “Mültecilerle yardımlaşma ve dayanışma içinde olma” değeri olumsuz (f=2), kısmen olumlu (f=0) ve olumlu (f=23) olarak gözlemlenmiştir. “Mültecilerin uyumlanması için çabalama” değeri olumsuz (f=0), kısmen olumlu (f=0) ve olumlu (f=2) olarak görülmüştür. “Mültecilerle bir arada yaşama bilincinde olma” değeri olumsuz (f=3), kısmen olumlu (f=0) ve olumlu (f=1) olarak tespit edilmiştir. “Mülteciler konusunda kişisel ve kültürel farklıklara saygı gösterme” değeri olumsuz (f=0), kısmen olumlu (f=0) ve olumlu (f=7) şeklinde kaydedilmiştir. “Mültecilerle sosyal ilişkiler kurma” değeri olumsuz (f=0), kısmen olumlu (f=0) ve olumlu (f=44) şeklinde izlenmiştir.

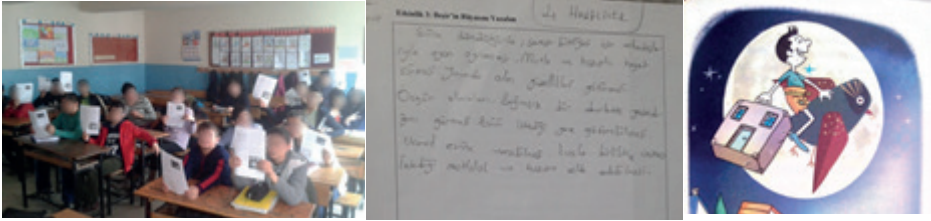
Gözlemciler, öğrenci dönütleri dışında ders sürecine ilişkin genel belirlemelerde de bulunmuşlardır.

Tablo 10. Gözlemcilerin Ders Sürecine İlişkin Genel Belirlemeleri

Gözlem maddesi		1. Gözlem			2. Gözlem			3. Gözlem			4. Gözlem		
		Evet	Hayır	Kısmen	Evet	Hayır	Kısmen	Evet	Hayır	Kısmen	Evet	Hayır	Kısmen
Hazırlık	Öğrencilerin motivasyon durumları sağlanabildi mi?			x			x			x			x
	Öğrenciler derse hazırlık aşamasına ilgi gösterdi mi?			x			x			x			x
	Öğrencilerde mültecilere yönelik merak duygusu oluştu mu?			x	x					x			x
	Öğrencilerin dönütte bulunmaları yeterli mi?	x					x			x			x
	Hazırlık aşamasında öğrencilerin mültecilere yönelik tutumları iyi mi?			x			x			x			x
	Hazırlık aşamasında öğrencilerin mültecilere yönelik tutumları iyi mi?			x			x			x			x
Etkinlikler	Etkinliklere öğrencilerin katılım düzeyi iyi mi?	x					x			x			x
	Etkinliklerde öğrencilerin mültecilere yönelik tutumları iyi mi?	x			x				x				x
Değerlendirme	Değerlendirme aşamasında öğrencilerin mültecilere yönelik tutumları iyi mi?	x			x				x				x

Yapılan gözlem sonuçlarına göre hazırlık, etkinlikler ve değerlendirme süreci ve öğrencilerin bu aşamalarda mültecilere yönelik tutumları genel olarak olumlu ve kısmen olumlu şeklindedir.

Fotoğraf 1. Yapılan Çalışmadan Uygulama Ortamı, Etkinlik ve Ürün Görseli Örneği

Tartışma ve Sonuç

Araştırmanın amacı ve soruları çerçevesinde elde edilen bulgulara genel olarak bakıldığında, mültecilik temalı çocuk edebiyatı ürünlerinin 7. sınıf Türkçe derslerinde öğrencilerin mültecilere yönelik tutumlarını olumlu yönde etkilediği görülmektedir.

Araştırmanın birinci sorusu çerçevesinde deney grubu öğrencilerinin ön test ve son test MÖYTÖ sonuçlarına göre mülteci öğrencilere yönelik tutumlarda anlamlı bir farklılık ortaya çıkmıştır. Buna göre deney grubu öğrencilerinin söz konusu tutumları olumlu yönde değişmiştir. Tespit edilen bu anlamlı farklılığın deney grubu öğrencileriyle 8 haftalık uygulama boyunca mültecilik temalı çocuk edebiyatı ürünlerine yönelik etkinliklerin yapılmasına bağlı olduğu söylenebilir. Bu sonuç, deney grubuna uygulanan mültecilik temalı çocuk edebiyatı ürünlerinin öğrencilerin mültecilere yönelik tutumlarına olumlu bir etkide bulunduğunu göstermektedir.

Araştırmanın ikinci sorusu çerçevesinde kontrol grubu öğrencilerinin ön test ve son test MÖYTÖ sonuçlarına göre mülteci öğrencilere yönelik tutumlarda anlamlı bir farklılık ortaya çıkmamıştır. Bu sonuç, kontrol grubuna deneysel bir müdahalede bulunulmadığı ve bunların derslerinde normal öğretime devam edildiği için öğrencilerin söz konusu tutumlarında bir değişimin gerçekleşmediğini göstermektedir.

Araştırmanın üçüncü sorusu kapsamında deney grubu öğrencilerinin uygulama sonrasında mültecilere yönelik görüşlerinin olumlu yönde değişim gösterdiği bulunmuştur. Kontrol grubunun mültecilere yönelik görüşlerinde ise herhangi bir değişim söz konusu değildir. Buna göre mültecilik temalı çocuk edebiyatı ürünleri, öğrencilerin mültecilere yönelik tutumlarına olumlu etkide bulunmuştur. Araştırmadan elde edilen yazılı görüş alma formu sonuçlarına göre mültecilik temalı çocuk edebiyatı ürünleri mülteciliği ve mültecilerin toplumsal konumunu bilme konusunda, öğrencilerin tutumlarının “orta” düzeyden “iyi” düzeye doğru olumlu yönde seyretmesine etki etmiştir. Öğrencilerin bu ürünler aracılığıyla mültecilik kavramına ve mültecilere yönelik bilgi durumlarında iyileşme sağlanmıştır.

Araştırmada elde edilen yazılı görüş alma formu sonuçlarına göre mültecilik temalı çocuk edebiyatı ürünleri, mültecilerin yaşadıkları olumsuzluklara karşı farkındalık

kazanma konusunda, öğrencilerin tutumlarının “orta” düzeyden “iyi” düzeye çıkmasını sağlamıştır. Araştırmada yazılı görüş alma formu sonuçlarına göre mültecilik temalı çocuk edebiyatı ürünleri, öğrencilerin mülteciler konusunda empatik düşüncelerini “düşük”ten “orta” düzeye çıkarmıştır. Deney grubunda yalnızca “Mülteciler konusunda empatik düşünme” maddesinde “düşük”ten “orta” düzeye doğru olumlu yönde bir farklılık kaydedilmiştir. Buna göre öğrencilerin mültecilere yönelik empati gösterme durumları “düşük”ten “orta” düzeye doğru iyileşmiş fakat bu konudaki öğrenci tutumlarında bazı çekincelerin olduğu anlaşılmıştır. Bu durum, mültecilerin yaşadıkları olaylar ve içinde buldukları şartların ağır ve olumsuz olmasından dolayı onlara empatiyle yaklaşmanın kolay bir şekilde tezahür etmediği gerçeğiyle açıklanabilir.

Mültecilerle bir arada yaşama bilincinde olma konusunda uygulama öncesi ve sonrasındaki yazılı görüş alma formu sonuçları, öğrencilerin “orta” düzeyden “iyi” düzeye doğru gelişim gösterdiklerini teyit etmektedir. Bu sonuç, ilgili araştırmaların bu konudaki tespitlerini desteklemektedir. Araştırmada uygulama öncesi ve sonrasındaki yazılı görüş alma formu sonuçları, mültecilik temalı çocuk edebiyatı ürünlerinin öğrencilerin mülteciler konusunda kişisel ve kültürel farklılıklara saygı gösterme yönündeki tutumlarını geliştirdiğini göstermektedir. Mültecilerle sosyal ilişkiler kurma konusunda uygulama öncesi ve sonrasındaki yazılı görüş alma formu sonuçlarına göre öğrencilerin mültecilere yönelik tutumu “orta” düzeyden “iyi” düzeye doğru olumlu yönde seyretilmiştir.

Araştırmanın dördüncü sorusu kapsamında deney grubunun derslerinde yapılan gözlemlerde öğrencilerin mültecilere yönelik tutumları, genel olarak olumlu şekilde kaydedilmiştir. Hedef değerlerin öğrenci dönütlerinde görüldüğü sonucuna ulaşılmıştır. Gözlemcilerin belirlemeleri de derslerin hazırlık, etkinlik ve değerlendirme aşamalarında öğrencilerin mültecilere yönelik tutumları için genel olarak olumlu ve kısmen olumlu şeklindedir. Mülteciliği ve mültecilerin toplumsal konumunu bilme, mültecilerin yaşadıkları olumsuzluklara karşı farkındalık kazanma, mültecilerin yaşadıkları olumsuzluklara karşı duyarlılık gösterme konusunda gözlem sonuçları öğrencilerin genel olarak olumlu tutumlar sergilediğini göstermiştir. Gözlem sonuçlarında öğrencilerin mültecilere yardım etme konusunda girişimcilik göstermelerine dair bir olumsuzluk izlenmemiş, az da olsa olumlu yönde örneklerle rastlanmıştır. Dolayısıyla ilgili eserlerin öğrencileri bu yönde teşvik edici ve dolayısıyla tutumlarını iyileştirici bir etkiye sahip olduğu anlaşılmaktadır. Araştırmada öğrencilerin mültecilerin yaşadığı sorunların çözümünde iş birliğine gitmeleri, yapılan dördüncü gözlemde tam olarak izlenmiştir. Yapılan gözlemlerde öğrencilerde mültecilere yönelik empatinin pek çok defa izlendiği görülmüştür. Öğrencilerden alınan görüşler ile yapılan gözlemlerde bir çelişki olmamasına rağmen ders etkinliklerinde öğrencilerin bu konuda daha olumlu tutumlar sergilediği tespit edilmiştir.

Öğrenciler, yapılan gözlemlerde mültecilerin yaşadıkları zorlukların üstesinden geleceğine inanmaları konusunda olumlu tutumlar sergilemişlerdir. Buna göre öğrenciler, mültecilerin gelecekleri konusunda umutlarını ve iyimserliklerini araştırma süresinde devam ettirmişlerdir. Mültecilerle yardımlaşma ve dayanışma içinde olma konusunda yapılan gözlemlere göre öğrencilerin tutumlarında genel olarak bir olumluluk söz konusudur. Nitekim ilgili madde, ikinci gözlemlerde tam olarak izlenmiştir. Yapılan gözlemlerde mültecilerin uyumlanması için çabalama konusunda öğrencilerde olumsuz bir tutumla karşılaşmamış; mültecilerle bir arada yaşama bilincinde olma konusunda ise hem olumlu hem de olumsuz öğrenci dönütlerine rastlanmıştır. Öğrencilerin mülteciler konusunda kişisel ve kültürel farklılıklara saygı gösterme ve mültecilerle sosyal ilişkiler kurma konusunda, yapılan gözlemlerde olumlu tutumlar içinde oldukları izlenmiştir. Bu araştırmanın sonuçlarının ilgili çalışmaların eserlere yönelik belirttiği olumluluklarla aynı yönde olduğu anlaşılmaktadır.

Bu araştırmanın problem durumu çerçevesinde yurt içi ve dışında yapılmış farklı çalışmalar mevcuttur. Yurt içinde yapılmış ilgili araştırmalara bakıldığında mültecilik temalı çocuk edebiyatı ürünlerinin genellikle eserlere yönelik olarak gerçekleştirildiği ve nitel analiz yöntemleri çerçevesinde bunların etkilerine çeşitli açılardan odaklanıldığı tespit edilmiştir. Çoğunlukla eserlerin yararlarına dikkat çekilen araştırmalarda bazen de olumsuz öğelere rastlandığı tespitinde bulunulmuştur. Kimi zaman da eserlere yönelik kuramsal bazı çözümlenmelere gidilerek bir değerlendirmede bulunulmuştur. Eserlere yönelik genel olarak mültecilerin, özellikle de mülteci çocukların yaşadıkları sorunlara odaklanıldığına işaret edilen araştırmalarda bir önem durumu oluşturulmaya çalışılmaktadır. Bu araştırmaların Yakar (2017), Yakar (2018), Bulut (2018), Altunbay ve Çakır (2018), Arseven (2016), Yolasığmazoğlu (2016), Balta (2018), Çer (2016), Atalay (2019), Temur (2018), Fırat (2008), Perk Er (2013), Kolaç (2008), Narboğa (2016), Gölbaşı (2010), Özzer (2012), Türkyılmaz (2015), Tankut (2012), Akışlı (2014), Akdağ (2016), Altunbay (2016), Temizyürek ve Akyüz (2016), Yeniçeri (2016), Küçükler Kuşcu (2018), Temur ve Ertem (2019) tarafından çeşitli zamanlarda ve düzeylerde yapıldığı görülmektedir. Bu çalışmada, sıralan çalışmalardan farkı olarak mültecilik temalı çocuk edebiyatı ürünlerinin öğrencilere etkisi uygulamalı bir şekilde ortaya konulmaya çalışılmıştır. Ayrıca söz konusu eserlerin muhatap kitlesi olan öğrencilerde mültecilere karşı nasıl bir tutum oluşumunu doğurduğuna nicel ve nitel yöntemlerle bakılmıştır.

Gedikoğlu Özilhan (2016) ve Demir Atalay (2016) tarafından ise göç teması çerçevesinde nicel araştırmalar yürütülmüş ve bu temanın öğrencilere çeşitli açılardan etkileri üzerinde durulmuştur. Bu araştırmanın ilgili çalışmalarla göç temasının öğrencilere etkileri çerçevesinde ortak bir yanı, temanın mülteci öğrencilerin tutumlarına etkisi bakımından ise farkı bulunmaktadır. Ayrıca her iki çalışmada nicel, bu çalışmada ise karma yöntem kullanılmıştır.

Yurt dışında yapılan ilgili çalışmalar kapsamında çocuk edebiyatında mülteci, göç, göçmen temalı eserler ile çocuk edebiyatında çok kültürlülük ve bunların okurlara

etkilerine odaklanılmıştır. Bu çerçevede yurt dışında yapılan kitap, makale ve yüksek lisans ile doktora tezlerine bakılmıştır. Yapılan araştırma sonucunda mültecilik temalı çocuk edebiyatı ve bu kapsamda değerlendirilebilecek çocuk edebiyatında çok kültürlülük üzerine birçok araştırmanın yapıldığı tespit edilmiştir.

İlgili araştırmalara bakıldığında genellikle mültecilik temalı çocuk edebiyatı ürünleri kapsamındaki eserlerin öğretmenlere ve öğretmen adaylarına yönelik çeşitli etkileri üzerinde durulduğu anlaşılmaktadır. Gregor ve Green (2011), Nathenson Mejía ve Escamilla (2003), Escamilla ve Nathenson Mejía (2003), Cruz (2020), Lee (2016), Iwai (2017) bu çerçevede araştırmalarını yürütmüşlerdir. Campos (2018), üniversite öğrencilerinin yoksulluğu ve göçü anlamaları, çok kültürlülüğü kavramaları için çocuk edebiyatından yararlanılması üzerine bir araştırma yapmıştır.

Liu (2017) ise Kanada'da resimli çocuk kitaplarının genç göçmenlere yardımcı olma konusundaki özelliklerine odaklanmıştır. Bu çerçevede Kanada'ya göç eden 9-11 yaşları arasındaki üç göçmenle görüşmüş ve bunların karşılaştıkları güçlüklerle incelediği 24 resimli kitap arasındaki ilgi durumunu incelemiştir. Ayrıca incelediği resimli kitapların Kanadalı öğrencilere sınıflarındaki göçmen çocuklara anlayış ve empati gösterme konusunda bir materyal olarak sunulmasına yer vermiştir. Dolayısıyla bu araştırmanın yurt dışında yapılan ilgili çalışmalarla hem ürün hem de etkisi bakımından benzerlikleri bulunmaktadır. Collier (2000), Pearce (2003), Lamme, Fu ve Lowery (2004), McGuire (2004), Green ve Oldendorf (2005), Ryan (2006), Chappell ve Faltis (2007), Gopalakrishnan (2010), Clifford ve Kalyanpur (2011), Cummins (2013), Ghiso ve Campano (2013), Bousalis (2014), Yi (2014), Mudiyansele (2016), Moyo (2017), Omar ve Dan (2017), Nel (2018), Rodriguez Braden (2018), Verbruggen (2018) ise mültecilik temalı veya çok kültürlü çocuk edebiyatı ürünlerini içerik unsurları çerçevesinde çeşitli açılardan incelemiştir. Dolayısıyla bu araştırma, uygulamalı bir araştırma olarak söz konusu çalışmalardan ayrılmaktadır.

Sonuç olarak mültecilik temalı çocuk edebiyatı ürünlerinin öğrencilerin mültecilere yönelik tutumlarına etkisinin araştırıldığı bu çalışma; bu ürünlerin eğitsel işlevini ortaya koyan, disiplinlerarasılığı gözeten, güncelliği vurgulayan, problem durumuna bağlı olarak söz konusu çocuk edebiyatı ürünlerinin öğrencilerin mültecilere yönelik tutumlarına olumlu etkilerde bulunduğunu nicel ve nitel araştırma yöntemleriyle inceleyen, ölçen ve tespit eden uygulamalı bir çalışma olarak nihayete ermiştir.

Öneriler

Mültecilik temalı çocuk edebiyatı ürünlerinin 7. sınıf Türkçe derslerinde öğrencilerin mültecilere yönelik tutumlarına etkisini belirlemek amacıyla yapılan bu çalışmada, elde edilen sonuçlar bağlamında önerilmesinde yarar umulan hususlar şunlardır:

1. Mültecilik temalı çocuk edebiyatı ürünlerinden öğrencilerin mülteciler hakkında olumlu tutumlar geliştirmeleri için yararlanılmalıdır.

2. Mültecilik temalı çocuk edebiyatı ürünleri, öğrencilerin mültecilere yönelik tutumlarını olumlu yönde etkilediği için farklı kurum ve kuruluşlar tarafından mültecilere yönelik yapılacak faaliyetler kapsamında kullanılabilir.

3. Mültecilik kavramı, Türkçe Dersi Öğretim Programı (1-8. Sınıflar)'nda "Vatan-daşlık" teması başlığı altında doğrudan geçmektedir. Programda yer alan "Öğretim Programlarının Amaçları", "Değerlerimiz" ve "Yetkinlikler" bölümleriyle mültecilik kavramı arasında bazı ilgiler de kurmak mümkündür. Bu çalışma, programın sıralanan başlık ve bölümlerine dair somut bir içerik sunması bakımından yapılacak ilgili çalışmalara kaynaklık edebilir.

4. Türkçe ders kitaplarında, etkinliklerde mültecilik temalı çocuk edebiyatı ürünlerine yer verilmesi; okul içi ve okul dışı ortamlarda bir arada yaşama kültürü, ötekine bakış, farklılıklara saygı duyulması ve mültecilerin uyumlanma durumlarını destekleyebilir.

5. Bu çalışma, mültecilik temalı çocuk edebiyatı ürünlerini dil öğrenimi ve öğretimi, eğitim politikaları ve planlamaları çerçevesinde ele alacak farklı araştırmalara kaynak düzeyinde yarar sağlayabilir.

6. Mültecilik temalı çocuk edebiyatı ürünleri, çocuk edebiyatının önemli konularından olan medya ve görsel kültür çerçevesinde ele alınabilir ve tiyatro, sinema, kısa film, animasyon gibi tasarım ve uygulama örnekleri aracılığıyla öğrencilerin mülteciliğe ve mültecilere yönelik sağlıklı bilgi, duygu ve davranış durumlarına ulaşmaları daha yaygın ve etkin kılınabilir. Bu çalışma, belirtilen muhtemel faaliyetlere içerik sunabilir.

7. Mültecilik temalı çocuk edebiyatı ürünleri, eğitim ve sosyolojik kuramlar ilişkisinin kurulacağı farklı araştırmalarla ele alınabilir.

Kaynakça

- Akdağ, E. (2016). Sevimli Mecmua'da savaş, göç ve sokak çocukları. M. Günyüz, B. V. Yıldız, ve T. Şimşek (Edt.), 3. *Uluslararası Çocuk ve Gençlik Edebiyatı Sempozyumu Bildiriler* içinde (ss. 79-83).
- Akışlı, T. (2014). Çocuk ve gençlik edebiyatında hümanizm kavramı ve Şafakta Yanan Mumlar örneği. *Adnan Menderes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 1(2), 60-69. <http://dergipark.org.tr/en/download/article-file/166382> adresinden edinilmiştir.
- Akyüz, E. (2014a). Çocuk edebiyatı yapıtlarının çocukların eşduyumsal eğilimine etkisi (Yüksek lisans tezi). Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi'nden edinilmiştir. (Tez No. 366568)
- Akyüz, E. (2014b). Çocuk edebiyatı yapıtları ve eşduyum eğilimi. *International Journal of Language Academy*, 2(4) 385-402. <http://dx.doi.org/10.18033/ijla.159>

- Altunbay, M. (2016). Nazi soykırımının çocuklara etkilerinin dünya edebiyatına yansımaları (Çizgili Pijamalı Çocuk ve Kitap Hırsızları adlı eserler örneklemleri). M. Günyüz, B. V. Yıldız, ve T. Şimşek (Edt.), 3. *Uluslararası Çocuk ve Gençlik Edebiyatı Sempozyumu Bildiriler* içinde (ss. 147-155).
- Altunbay, M., ve Çakır, E. (2018). Çocuk edebiyatı ürünlerinde savaş ve göç olgusu ("Uçurtma Avcısı" ve "Kuş Olsam Evime Uçsam" adlı eserler örneklemleri). *Sakarya University Journal of Education*, 8(2), 96-110. <https://doi.org/10.19126/suje.380058>
- Arseven, T. (2016). "Kömür Karası Çocuk" adlı romanda göç olgusu. M. Günyüz, B. V. Yıldız, ve T. Şimşek (Edt.), 3. *Uluslararası Çocuk ve Gençlik Edebiyatı Sempozyumu Bildiriler* içinde (ss. 45-52).
- Atalay, İ. (2019). *Karşılaştırmalı edebiyat ve çocuk edebiyatında göç*. Hiperlink Yayınları.
- Balta, E. E. (2018). Çocuk kitaplarında mülteciler ve kültürleşme stratejileri. *Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 17(2), 487-498. <https://doi.org/10.21547/jss.390833>
- Baş, B. (2015). *Türkçe öğretimi açısından çocuk edebiyatı* (2. baskı). Pegem Akademi Yayınları.
- Bektaş, H. (2017). *Tombik balık denizler hepimizin*. Tudem Yayınları.
- Bousalis, R. R. (2014). The portrayal of immigrants in children's and young adults' American trade books during two peak United States immigration eras (1880-1930 and 1980-2010s) (Doktora tezi). <https://scholarcommons.usf.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=6386&context=etd> adresinden edinilmiştir.
- Boyce, F. C. (2017) *Benim adım hiç kimse* (6. baskı). Tudem Yayınları.
- Bulut, S. (2018). Çocuk edebiyatına sığınanlar: Zorunlu göç öyküleri. *OPUS-Uluslararası Toplum Araştırmaları Dergisi*, 8(14), 383-410. <https://doi.org/10.26466/opus.406296>
- Campos, D. (2018). An instructional approach to explore poverty and immigration: using three children's books that pack a punch. *Intersections: Critical Issues in Education*, 2(1), 34-44. 5. <https://digitalrepository.unm.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1025&context=intersections> adresinden edinilmiştir.
- Chappell, S., ve Faltis, C. (2007). Spanglish, bilingualism, culture and identity in Latino children's literature. *Children's Literature in Education*, 38(4), 253-262. <https://doi.org/10.1007/s10583-006-9035-z>
- Clifford, E. J., ve Kalyanpur, M. (2011). Immigrant narratives: Power, difference, and representation in young-adult novels with immigrant protagonists. *International Journal of Multicultural Education*, 13(1). 1-20. doi: <http://dx.doi.org/10.18251/ijme.v13i1.358>
- Collier, M. D. (2000). Through the looking glass: Harnessing the power of African American children's literature. *The Journal of Negro Education*, 69(3), 235-242. <https://www.jstor.org/stable/pdf/2696234> adresinden edinilmiştir.
- Creswel, J. W. (2017). *Karma yöntem araştırmalarına giriş* (Sözbilir, M., çev. ed.). Pegem Akademi Yayınları.

- Cruz, E. (2020, 10 Mart). Examining Teachers' Knowledge and Attitudes towards Immigration and Undocumented Immigrants (Yüksek lisans tezi). https://docs.lib.purdue.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1457&context=open_access_theses adresinden edinilmiştir.
- Cummins, A. (2013). Border crossings: Undocumented migration between Mexico and the United States in contemporary young adult literature. *Children's Literature in Education*, 44(1), 57-73. <http://doi.org/10.1007/s10583-012-9176-1>
- Çer, E. (2016). 100 Temel Eser'in göç olgusu bakımından incelenmesi. N. Kahraman, Ç. Dürüst, ve T. Yılmaz, (Edt.), *1. Uluslararası Göç ve Kültür Sempozyumu Bildirileri Kitabı I. Cilt* içinde (ss. 705-711). Kıbrıs Balkanlar Avrasya Türk Edebiyatları Kurumları Yayınları
- Demir Atalay, T. (2016). Değer-karakter eğitimi bağlamında 'çocuk ve göç'. M. Günyüz, B. V. Yıldız, ve T. Şimşek (Edt.), *3. Uluslararası Çocuk ve Gençlik Edebiyatı Sempozyumu Bildiriler* içinde (ss. 97-117).
- Dökmen, Ü. (2014). *İletişim çatışmaları ve empati* (52. baskı). Remzi Yayınları.
- Escamilla, K., ve Nathenson-Mejía, S. (2003). Preparing culturally responsive teachers: Using Latino children's literature in teacher education special issue: Partnering for equity. *Equity ve Excellence in Education*, 36(3), 238-248. <http://doi.org/10.1080/714044331>
- Fırat, H. (2008). Çocuk romanlarında sosyal yaşama yönelik eğitsel öğeler. *Selçuk Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Edebiyat Dergisi*, (20), 87-102. <http://dergipark.org.tr/en/download/article-file/151935> adresinden edinilmiştir.
- Ghiso, M. P., ve Campano, G. (2013). Ideologies of language and identity in US children's literature. *Bookbird: A Journal of International Children's Literature*, 51(3), 47-55. <http://doi.org/10.1353/bkb.2013.0057>
- Gopalakrishnan, A. (2010). *Multicultural children's literature: A critical issues approach*. Sage Publications. https://www.sagepub.com/sites/default/files/upm-binaries/34101_Chapter1.pdf adresinden edinilmiştir.
- Gökçek, T. (2014). Karma yöntem araştırması. M. Metin (Ed.), *Kuramdan uygulamaya eğitimde bilimsel araştırma yöntemleri içinde* (ss. 375-410). Pegem Akademi Yayınları.
- Gölbaşı, M. (2010). Türk edebiyatında dış göç ve Gülten Dayıoğlu. (Yüksek lisans tezi). Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi'nden edinilmiştir. (Tez No. 263262)
- Green, C., ve Oldendorf, S. B. (2005). Teaching religious diversity through children's literature. *Childhood Education*, 81(4), 209-218. <https://doi.org/10.1080/00094056.2005.10522274>
- Gregor, M. N., ve Green, C. (2011). Welcoming the world's children: building teachers' understanding of immigration through writing and children's literature. *Childhood Education*, 87(6), 421-429. <https://doi.org/10.1080/00094056.2011.10523226>
- Iwai, Y. (2013). Multicultural children's literature and teacher candidates' awareness and attitudes toward cultural diversity. *International Electronic Journal of Elementary Education*, 5(2), 185-198. <https://www.iejee.com/index.php/IEJEE/article/view/20/18> adresinden edinilmiştir.

Mültecilik Temalı Çocuk Edebiyatı Ürünlerinin 7. Sınıf Türkçe Derslerinde Öğrencilerin Mülte...

- Kılcan, B. Çepni, O., ve Kılınç, A. Ç. (2017). Mülteci öğrencilere yönelik tutum ölçeğinin geliştirilmesi. *Journal of Human Sciences*, 14(2), 1045-1057. doi: 10.14687/jhs.v14i2.4324
- Kolaç, E. (2008). Gülten Dayıoğlu'nun Yurdumu Özledim romanında dış göç sorununun çocuk boyutu. *Turkish Studies*, 3(7), 457-479. doi: <http://dx.doi.org/10.7827/TurkishStudies.513>
- Küçükler Kuşçu, N. (2018). Savaşı ve umudu çocuklar için yazmak: Laura S. Matthews'un Balık adlı romanı üzerine bir inceleme. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 11(61), 160-164. <http://dx.doi.org/10.17719/jisr.2018.2907>
- Lamme, L. L., Fu, D., ve Lowery, R. M. (2004). Immigrants as portrayed in children's picture books. *The Social Studies*, 95(3), 123-130. doi: <https://doi.org/10.3200/TSSS.95.3.123-130>
- Lee, Y. S. (2016). Teaching diversity through multicultural children's literature: A guidebook for Korean English elementary school teachers (Yüksek lisans tezi). <https://repository.usfca.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1602&context=capstone> adresinden edinilmiştir.
- Liu, Y. (2017). Picture books and immigration challenges: An interrogation of literary content based on a case study of three adult immigrants recalling childhood transitions to Canada (Doktora tezi). <https://harvest-test.usask.ca/bitstream/handle/10388/7794/LIU-THE-SIS-2017.pdf?sequence=1> adresinden edinilmiştir.
- Matthews, L. S. (2017). *Balık* (22. baskı). Güneşli Kitaplığı.
- McGuire, C. I. (2004). Issues and challenges facing immigrant children as portrayed in children's literature (Doktora tezi). <https://open.library.ubc.ca/cIRcle/collections/ubctheses/831/items/1.0091609> adresinden edinilmiştir.
- MEB, (2018). *Türkçe dersi öğretim programı* (İlkokul ve Ortaokul 1-8. Sınıflar).
- MEB, (2019). *Türkçe dersi öğretim programı* (İlkokul ve Ortaokul 1-8. Sınıflar).
- Moyo, L. (2017). Searching for ourselves: African cultural representation in children's books in the United States, and implications for educational achievement (Yüksek lisans tezi) https://commons.clarku.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1177&context=idce_masters_papers adresinden edinilmiştir.
- Mudiyanselage, K. (2016). The role of picture books in developing an empathic response towards cultural difference (Doktora tezi). http://eprints.qut.edu.au/101166/4/Kumarasinghe_Dissanayake%2520Mudiyanselage_Thesis.pdf adresinden edinilmiştir.
- Narboğa, A. N. (2016). Dış göçmen gençlerde kimlik sorununa dönüşmesi: Gülten Dayıoğlu hikâyeleri. M. Günyüz, B. V. Yıldız, ve T. Şimşek (Edt.), 3. *Uluslararası Çocuk ve Gençlik Edebiyatı Sempozyumu Bildiriler* içinde (ss. 119-124).
- Nathanson-Mejia, S., ve Escamilla, K. (2003). Connecting with Latino children: Bridging cultural gaps with children's literature. *Bilingual Research Journal*, 27(1), 101-116. <https://doi.org/10.1080/15235882.2003.10162593>
- Nel, P. (2018). Introduction: Migration, refugees, and diaspora in children's literature. *Children's Literature Association Quarterly*, 43(4), 357-362. doi: <https://doi.org/10.1353/chq.2018.0043>

- Omar, N., ve Dan, W. C. (2017). Multiculturalism and Malaysian children's literature in English. *The English Teacher*, 36, 1-19. <http://journals.melta.org.my/> adresinden edinilmiştir.
- Özmen, H. (2014). Deneysel araştırma yöntemi. M. Metin (Ed.), *Kuramdan uygulamaya eğitimde bilimsel araştırma yöntemleri içinde* (ss. 47-76). Pegem Akademi Yayınları.
- Öztürk, G. (2017) *Kuş olsam evime uçsam* (3. baskı). Tudem Yayınları.
- Pearce, S. (2003). Messages from the inside?: Multiculturalism in contemporary Australian children's literature. *The Lion and the Unicorn*, 27(2), 235-250. doi: <https://doi.org/10.1353/uni.2003.0022>
- Perk Er, D. (2013). Çocuk ve gençlik edebiyatında 'geri dönüş' teması. *Turkish Studies*, 8(13), 1317-1327. doi: <http://dx.doi.org/10.7827/TurkishStudies.5683>
- Plano Clark, V. L., ve Ivankova, N. V. (2018). *Karma yöntemler araştırması* (Çokluk Bökeoğlu, Ö., çev. ed.). Nobel Yayıncılık.
- Rodriguez, S. C., ve Braden, E. G. (2018). Representation of Latinx Immigrants and Immigration in Children's Literature: A Critical Content Analysis. *Journal of Children's Literature*, 44(2), 46-61. https://www.childrensliteratureassembly.org/uploads/1/1/8/6/118631535/representation_of_latinx_immigrants_and_immigration_in_childrens_literature_a_critical_content_analysis.pdf adresinden edinilmiştir.
- Ruurs, M., ve Badr, N. A. (2017). *Taştan adımlar/Bir mülteci ailenin yolculuğu*. Nesin Yayınevi.
- Ryan, T. A. (2006). Multicultural children's literature: A discourse analysis (Doktora tezi). <https://pdfs.semanticscholar.org/62f4/be433d764d4317f4251bafcc96d990ab3d81.pdf> adresinden edinilmiştir.
- Şirin, M. R. (2006a). *Çocuğa adanmış konuşmalar* (2. baskı.). İz Yayıncılık.
- Tankut, T. (2012). "Anne Frank'ın Hatıra Defteri" neden hâlâ okur bulabiliyor? S. Sever (Ed.), 3. *Ulusal Çocuk ve Gençlik Edebiyatı Sempozyumu içinde* (ss. 1183-1188). Ankara Üniversitesi Basımevi.
- Temur, M. (2018). Çocuk edebiyatında göç ve göçmenlik olgusu (Yüksek lisans tezi). Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi'nden edinilmiştir. (Tez No. 532659)
- Temur, M., ve Ertem, İ. S. (2019). Çocuk edebiyatında göç ve göçmenlik. *Neşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi SBE Dergisi*, 9(2), 451-466. <https://www.researchgate.net> adresinden edinilmiştir.
- Temizyürek, F. ve Akyüz, E. (2016). Frank Cotrell Boyce'un "Benim Adım Hiç Kimse" adlı çocuk kitabının göçün çocuklar üzerindeki etkisi açısından incelenmesi. M. Günyüz, B. V. Yıldız, ve T. Şimşek (Edt.), 3. *Uluslararası Çocuk ve Gençlik Edebiyatı Sempozyumu Bildiriler içinde* (ss. 165-169).
- Türkyılmaz, M. (2015). Çocuk edebiyatıyla ötekileştirme(me). *Education Sciences*, 10(4), 305-318. doi: <http://dx.doi.org/10.12739/NWSA.2015.10.4.1C0649>

Mültecilik Temalı Çocuk Edebiyatı Ürünlerinin 7. Sınıf Türkçe Derslerinde Öğrencilerin Mülte...

- Verbruggen, F. A. R. (2018). Representations of immigrants in young adult literature (Doktora tezi). https://pdxscholar.library.pdx.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=5723&context=open_access_etds adresinden edinilmiştir.
- Yakar, Y. M. (2017). Türk çocuk edebiyatında göç olgusu. *Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, (58), 339-353. <http://dergipark.org.tr/en/download/article-file/269920> adresinden edinilmiştir.
- Yakar, Y. M. (2018). Çocuk şiirinde sorunlu coğrafyalar ve acı çeken çocuklar. *Ekev Akademi Dergisi*, (73), 585-594. http://www.evakademi.org/Makaleler/1404665639_27%20Yasin%20Mahmut%20YAKAR.pdf adresinden edinilmiştir.
- Yeniçeri, Y (2016). 5, 6, 7 ve 8. sınıf Türkçe ders kitaplarında göç olgusu. M. Günyüz, B. V. Yıldız, ve T. Şimşek (Edt.), 3. *Uluslararası Çocuk ve Gençlik Edebiyatı Sempozyumu Bildiriler* içinde (ss. 171-177).
- Yıldırım, A., ve Şimşek, H. (2011). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri* (8. baskı). Seçkin Yayıncılık.
- Yılmaz, O., ve Yakar, Y. M. (2018). Türk çocuk edebiyatında sorun odaklı yaklaşım. *Çocuk ve Medeniyet Dergisi*, 3(6), 29-42. <http://cocukvedenedeniyet.cocukvakfi.org.tr/index.php/CMD> adresinden edinilmiştir.
- Yi, J. (2014). 'My Heart Beats in Two Places': Immigration Stories in Korean-American Picture Books. *Children's Literature in Education*, 45(2). 129-144. doi: <https://doi.org/10.1007/s10583-013-9209-4>
- Yolasıgmazoğlu, H. (2016). Göç ve göçün beraberinde getirdiği sıkıntılar karşısında bir çocuk: Kömür Karası Çocuk. M. Günyüz, B. V. Yıldız ve T. Şimşek (Edt.), 3. *Uluslararası Çocuk ve Gençlik Edebiyatı Sempozyumu Bildiriler* içinde (ss. 53-60).
- Zengin, M. İ. (2004). *Vay canına!* (2. baskı). Uçurtma/Yalnız Tilki Yayınları.